

ДАЛИ СМЕ БЕЗБЕДНИ – 16 ГОДИНИ ПО 11 СЕПТЕМВРИ

Оваа година се одбележува 16-годишнината од нападите на Ал Каеда на 11 Септември. Тој трагичен ден, на кој имаше огромни човечки и материјални загуби ќе биде посебна лекција по часовите за изучување на тероризмот. Милитантната исламистичка идеологија која се манифестираше на тој ден, до денес ниту се повлече, ниту стана умерена. Не стивна ниту омразата против Западот и намерата за спроведување на терористички напади. Иранската револуција во 1979 година, го постави верскиот екстремизам во центарот на вниманието на современиот свет, а и денес не работи со намалено темпо во споредба со времето кога беше заземена амбасадата на САД во Техеран, од Ноември 1979 година до Јануари 1981 година, држејќи заложници 444 дена. Талибанците кои обезбедија безбедно засолниште на Ал Каеда за подготовка на нападите на 11 Септември, денес повторно се закануваат дека ќе ја преземат контролата во Авганистан. Ал Каеда се уште постои и се шири ни целиот свет.

И покрај тоа што калифатот на Исламска Држава во Сирија и Ирак најверојатно нема да опстои многу долго, земјите во Северна Африка и на Блискиот Исток се дестабилизирани или се распаѓаат. Сирија и Ирак одамна не егзистираат функционално, а Либија, Сомалија и Јемен се во хаос. Пакистан, нестабилна држава која поседува нуклеарно оружје, лесно може да подпадне под контрола на екстремистите. Терористичката закана е дополнета со пролиферација на нуклеарното оружје. Претседателот на САД Доналд Трамп во неколку наврати изјави дека пролиферација на нуклеарно оружје и материјали и тероризмот се егзистенцијални закани за САД и нејзините сојузници. Пакистан има многу нуклеарно оружје, а програмата на Иран продолжува непречено. Северна Кореја го спроведе својот шести нуклеарен тест, а нејзините балистички проектили се близу до можноста да ги погодат целите континентални цели на Западните сојузници.

Очигледно е дека во минатото, Западните сојузници ги игнорираа сериозните безбедносни анализи и ги потценуваа овие растечки закани. Резултат на тоа се терористичките напади низ цела Европа и Америка и неможноста да се препознае заканата што ја поттикна Европа да прифати огромен прилив на економски мигранти од регионот МЕНА, чиј број вклучуваше потенцијални илјадници веќе обучени терористи.

И сега да го поставиме најчесто поставуваното прашањето поврзано со тероризмот, дали сме безбедни? Можеби ова е најпоставувано прашање, но подобар одговор ќе добиеме доколку претходно започнување со прашањето колку сме безбедни? При проценување на заканата од тероризам, често доаѓаме до заклучокот дека одредувањето на степенот на опасноста и можноста за предизвикување штета е толку сензитивен, што во одредени случаи ќе претставува значителен напредок опасноста да се означи како „закана“.

ОПАСНОСТ - опасен феномен, супстанција, човечка активност или состојба што може да предизвика губење на живот, повреда или други влијанија врз здравјето, имотна штета, загуба на средствата за егзистенција и услуги, општествено и економско нарушување или штета врз животната средина.

РИЗИК - комбинација од повеќе меѓусебно зависни фактори кои влијаат на веројатноста, одредена опасност да прерасне во несреќа или катастрофа и да се реализираат нејзините негативни последици.

ЗАКАНА - несакан, намерен и ненамерен настан, кој може да предизвика повреда врз одреден субјект. Заканата, најчесто, ја користи ранливоста на оној кон кој е насочена. Таа може да се дефинира и како секоја перцепција на несигурност (секоја форма на опасност) и како ризик (можност од потенцијална повреда).

Во период по 11 Септември, достигнувањата на Ал Каеда беа прилично скромни, дури и ако се има предвид дека е изолирана и под постојан притисок. Ако извршиме анализа на обидите на Ал Каеда за тероризам, ќе забележиме само два обиди: обидот за самоубиствен напад во авионски лет во 2001 година со поставен експлозив во чевли и обидот во 2006 година со течни бомби да се да се уништат трансатлантските комерцијални авиони. И двата обиди завршија неуспешно. Исто така, имаше неколку обиди од филијалата на Ал Каеда во Јемен. Најзначаен е случајот од 2009 година, кога во Јемен самоубиствен напаѓач се обидел да активира експлозивна направа во авион направена во неговата долна облека. Затоа нападите од 11 Септември и денес претставуваат пораз за Западните сојузници. Секако ќе се сложиме дека заканата од тероризмот кон Западните сојузници е присутна, но дефинитивно дефанзивните мерки вродија со плод, посебно во САД, иако не е сосема видливо нивното влијание.

Во минатите години се спречени десетици обиди за тероризам во САД, инспирирани од Ал Каеда. Општо земено, капацитетот и компетентноста на лицата кои ги планирале нападите е мал. Голема заслуга во превенција на нападите имаат инфилтрираните оперативци на безбедносно-разузнавачките служби. Покрај обвинетите за тероризам, има голем број на лица за кои недостигаат доволно докази за да бидат обвинети и осудени за тероризам, а веќе обвинетите се осудени на мали, кратки казни и во блиска иднина повторно ќе бидат на слобода. Исто така, мала е веројатноста дека голем број терористички напади се одвратени поради преземени безбедносни мерки. Широкиот спектар на многу скапи безбедносни мерки кои се преземаа во минатите години, во голема мера ја зголеми безбедноста на воените бази, аеродромите, комерцијалните авиони и може да се каже дека го отежнаа планирањето и извршувањето на терористички напади. Меѓутоа, сите оние кои се посветени и подготвени за извршување на терористички напад, сведоци сме дека немаат многу потешкотии да најдат други потенцијални цели.

Иако по 2001 година во САД влегоа огромен број мигранти, се чини дека Ал Каеда повеќе не може така лесно да уфрли свои оперативци. Листите за забрана за влез на мигранти од одредени држави, несомнено придонесоа за овој позитивен резултат. Европа е многу подостапна за Блискиот Исток, но тероризмот во времето на Ал Каеда беше ограничен и цела деценија по 2005 година немаше големи напади. Во минатите 16 години во безбедносните проценки Ал Каеда претставува егзистенцијална закана за Западните сојузници или дури и за светскиот системи или цивилизација каква што ја познаваме. Можеби е време стратегијата да претрпи промени и да не се дозволи истото да се повтори со терористичката организација Исламска Држава во Ирак и Сирија. Американците одлучиле дека групата претставува голем проблем. Резултатите од анкетата спроведена во 2016 година во САД, велат дека од 83 % од испитаниците сериозно се загрижени

дека ИД претставува закана за постоењето или опстанокот на САД. Нападите на ИД во Сан Бернандино и Орландо предизвикаа повеќе жртви во споредба со другите милитантни исламистички групи за целиот период по 2001 година.

По успешниот продор на Блискиот Исток во 2014 година и почетокот на 2015 година, ИД денес се соочува со неуспех. Приливот на странски борци е намален за 90 %, а групата прогресивно ја губи контролата на територијата. Неколку години по објавување на калифатот, групата започна да испраќа сигнали до своите поддржувачи дека постои можност за целосен територијален колапс. Во меѓувреме, континуираниот неуспех на бојното поле го намалува ентузијазмот и регрутација на нови странски борци кои би се приклучиле во нивните редови. Дефинитивно според анализите на безбедносните служби трендот за приклучување кон ИД е надолен. Меѓутоа ИД е феномен во создавање на непријатели и поттикнување за извршување на терористички напади. За пример ќе го споменам настанот од 26 Јули 2016 година во црква во близина на градот Руен, Нормандија, северна Франција, кога беше извршен грозен терористички напад во кој беше заклан 85 годишен католички свештеник. ИД ја презеде одговорноста за нападот.

Имајќи го тоа на ум, потребно е да се изнајдат начини за да се продолжи деградирањето на ИД и да се спречи следната фаза од еволуцијата на групата. Прво, Западните сојузници треба да го ослободат Рака, главниот град на калифатот, центарот за планирање на терористичките операции. Заземањето на градот нема да ја спречи ИД да започне нови напади во регионот, а особено во Европа, но ќе ги направи таквите терористички операции многу потешки. ИД е адаптивна и еластична, но губењето на градот како база на операции ќе ги ослаби и оперативно и психички, бидејќи ќе го поткопа наративот дека терористичката група го има моментумот на бојното поле. Второ, Западните сојузници ќе мора да ги предвидат новите закани. Лидерите на ИД, несомнено, ја чувствуваат неповолната позиција на групата и во Ирак и во Сирија и веројатно се обидуваат да изнајдат нови тактики и цели, како и опции за користење на моменталните предности на што по креативен начин. Без разлика дали се работи за експлозив поставен во возило или употреба на беспилотни летала, планерите на нападите во ИД знаат дека треба да станат покреативни, а безбедносните аналитичари треба да ги предвидат иновативните тактики на групата размислувајќи за најлошите варијанти.

Следно исклучително важно прашање е дали може да се спречи ИД да се повлече и да воспостави нови сигурни засолништа во други населени места. Ова прашање ќе бара дополнителен фокус на разузнавачките служби, дипломатите, кои треба навремено да ги идентификуваат можните безбедни засолништа. Во изминатиот период, добро научена лекција е дека далеку полесно е да се спротивставиме на заканата, во периодот кога се уште се обидува да го консолидира влијанието во некоја област, а не откако ќе воспостави институции, да го тероризира локалното население, да врши регрутација од младото население, ќе формира одбрана и правци за повлекување. Напорите за рушење на имиџот и брендот на ИД и намалување на привлечноста за младите луѓе, ќе бидат од клучно значење за долгорочен успех во борба против групата. Важен чекор за да се намали привлечноста на ИД на глобално ниво е разрешување на сунитско – шиитскиот конфликт, што за жал ја разгорува кризата, особено кај сунитите кои се чувствуваат загрозувани од шиитската политичка моќ. За жал овие тензии се во постојан пораст, поттикнуваат од зголеменото регионално влијание на Иран и неговата улога во конфликтите од Сирија до Јемен.

Денес ИД (заедно со климатските промени) е идентификувана како една од првите две закани за националната безбедност во светот. Меѓутоа се поставува прашањето дали ИД е најопасната терористичка група со која се соочуваат Западните сојузници на глобално ниво, бидејќи Ал Каеда со нејзините филијали во Сирија и Јемен, исто така имаат големи способности за спроведување операции на територијата на западните демократии. Секако ова не ја елиминира ИД како закана за интересите на Западните сојузници, напротив заканата од групата треба да се стави во една реална рамка врз основа на која државите ќе можат да изградат цврста политика за национална безбедност. Ефикасното спротивставување на следната фаза од еволуцијата на способностите на терористичката организација Исламската Држава и нивната деструктивна идеологија нема да биде лесно, но не се сомневам дека тоа е сигурно остварливо.

Д-р Ненад Танески